

L'ORIGEN D'ALGUNS RENOMS DE LES BORGES BLANQUES

Roser RIPOLLÉS i DE LA FRAGUA

Conèixer l'origen dels renoms és una curiositat que senten algunes persones a posteriori, és a dir, quan no hi ha remei, quan els possibles informadors, pares, avis, etc., ja no poden explicar-los res. Llavors acudeixen als investigadors i aquests, sortosament, algunes vegades podem fer d'informadors en lloc de ser informats. Amb tot, sempre hi ha algú que ha estat curiós a temps i que no té cap inconvenient a contar el que sap. És gràcies a això que avui podem presentar aquesta comunicació amb l'origen d'alguns renoms de les Borges Blanques, alguns dels quals han estat narrats pels seus portadors i d'altres els hem poguts deduir de la documentació que hem consultat.

D'un corpus de 1034 renoms en coneixem l'origen de 391, que representa un 37'8 per cent, però per necessitats d'espai hem posat únicament aquells l'origen dels quals hem cregut més interessant. Hem d'advertir que hem escrit els renoms tal com els pronuncien al poble i els hem agrupats seguint la classificació semàntica presentada al XIX Col.loqui de la Societat d'Onomàstica, Fraga 1994 .

1.- Situació familiar:

Corpa, ca la / lo Corpeta. La muller de Joan Boldú, lo Corb, tenia una botiga, d'aquí que el renom es feminitzés. Les tres filles, tothom les va conèixer com les Corpes. Lo Corpeta ja és un nét.

Florinda, la. Amb aquest nom es conegué una senyora de nom Teresa, muller d'un tal Florindo; va enviudar, però va ser la Florinda fins que va morir. Molts ni sabien com es deia.

Mal Casat, lo. Nasqué en separar-se el matrimoni tot just casats. Quan tornà del viatge de nuvis ja tornà sol.

Marino, cal. Una repadrina es deia Marina.

Nen/ Nen del Versalles, lo. El seu pare era un dels amos del Bar Versalles.

Tati, lo. Li ho van començar a dir els seus germans petits.

2.- Situació social:

Dispeser, cal. La padrina dels actuals portadors va morir de part, i el fill que va tenir el va criar una altra dona ; o sigui que el noi va anar sempre a dispesa, ja que el pare viatjava.

Migés, cal. Hom coneix així dues famílies de l'Espuga de Francolí que van venir a les Borges i eren mitgers de tres cases fortes .

Querido, cal. Es va donar a un senyor casat que vivia amb una altra senyora.

Tinent, cal. Un avantpassat de la casa aconseguí la graduació de tinent de l'exèrcit carlista durant la guerra.

3.- Ofici :

Angelet del Sulfuro, l'. Era l'encarregat d'una fàbrica on s'extreia l'oli que quedava al pinyol de les olives. Això es feia amb sulfur; d'aquí que tothom conegués la indústria com Sulfuro.

Barber Castellà, cal. Fou creat per una filla seva en haver de dir de quina casa era. Aquesta filla, quan era petita i anava amb les seves amiguetes, sentia angoixa si alguna persona gran els preguntava de quina casa eren, car, com que eren forasters, no tenia cap renom que la identificués. Llavors deia: Sóc de cal Barber Castellà .

Bot, cal. Els avantpassats feien bots.

Boter, cal. Eren boters d'ofici.

Cacauero, cal. Va vendre cacaus els diumenges tot voltant pel poble amb un cabàs penjat a l'espatlla.

Cadiraire, cal. Venien i adobaven cadires.

Canaler, lo. Era guarda del Canal d'Urgell.

Comunista, cal. En temps de guerra o de la República, el partit dels comunistes de la població va posar en funcionament un forn de pa. Van llogar un forner i a la família d'aquest els va quedar de renom cal Comunista.

Ex, ca l'. Vers el 1913 hi havia un cafè de cambres, el propietari del qual era un ex-guardia civil.

Farinero, lo. Nom donat a l'encarregat de la fàbrica de farina després de la Guerra civil.

Ferré, cal. Eren ferrers com ho acredita el títol de "Maestro herrador" atorgat el 1736 a un avantpassat de la casa.

Ferré de Tall, cal. Eren ferrers de tall.

Floriste, cal. Tenia una parada de flors a Barcelona i es va casar a les Borges.

Gorristes, ca les. Eren dues germanes que tenien una botiga on venien les gorres que fabricava el seu pare.

Isidro Campaner, l'. Sagristà que tocava les campanes.

Manel Carter , lo/. Messié, lo. Era carter i professor de francès.

Moliner, cal (1). Renom del S.XVIII . El cognom actual és Clivillé.

Moliner, cal (2). És modern. El pare de l'actual portador feia de moliner a la fariñera abans de la Guerra civil.

Paco, cal. Un avantpassat de la casa era sastre i per la manera de treballar li deien que era un Pataco; d'aquí, per síncope, va passar a Paco.

Pellaire, cal. Compraven pells de conill.

Pescatera, ca la. Venien peix.

Plata-i-oro, cal. Tenia una botiga on venia objectes de plata i or i anava per la comarca a comprar i vendre.

Polero , lo. Es tracta d'un senyor valencià, que passava pel poble amb una bicicleta i un carret on portava gelats i "polos" i per atreure l'atenció dels veïns, cridava: el polero!

Recader, cal. Feia d'ordinari, però tothom en deia "recader".

Ros Tapiador, cal. Era tapiador, feia parets de tàpia.

Saldos, cal. El pare dels actuals portadors tenia una botiga on venia coses de saldo.

Sargaire, cal. Feien cistells, coves, cels rasos, etc.

Sedassaire, cal. Feien sedassos.

Seller, cal. Feien tota classe de guarniments per als animals.

Serraller, cal. Era serraller.

Tarroner, cal. El tenim documentat com a ofici al S.XVII . No sabem, però, si correspon a la mateixa família.

Teuler, cal. Tenien una teuleria que després va ser una bòbila.

Txurrero, cal. Un senyor va posar una xurreria i a pesar que al cap d'uns anys va plegar li va quedar el renom a ell i als seus fills.

4.- Dedicacions no professionals:

Ascarré, ca l'. Un avantpassat va tirar una pedra a un company seu i ho va fer amb la mà esquerra.

Cadenes del Llop, lo. Es deia que havia pres cadenes d'algun molí, però no es va poder provar mai, per això la família ho consideren una injúria.

Cagaelàstics, cal. A l'època en què les cases no tenien ni wàter ni comuna i anaven a fer les necessitats al corral, hi havia un senyor que en abaixar-se els pantalons s'embrutava els elàstics.

Ceba, cal. El padrí de la casa quan algú li preguntava: Què fas?, sempre contestava: Planto cebes, i d'aquí li va quedar "lo Ceba".

Culo, cal. Un repadrí de la casa era tinent carlista i va fer la guerra amb el General Savalls, quan aquest anava a casa seva i algun petit, de la casa o del carrer, feia una tremaliadura, deia: dale en el culo! dale en el culo!

Fart de Faves, cal. Hi ha diferents versions: 1. Es va fer un fart de faves i li van fer mal. 2. Es va fer un fart de faves i deia: i quin fart de faves m'hai fet! i quin fart de faves m'hai fet! 3. Un dia, van fer un bateig molt lluït, amb tota classe de vianda i quan va sortir va dir quin fart de faves m'hai fet!

Fenya, cal. Hi ha tres versions. 1 En la representació dels Pastorets, un dels personatges era el que feia la feina. 2 El padrí de Joan Serrano i Valero va anar a la guerra dels carlistes i sempre portava la bóta amb dos o tres litres de vi, un dia que va beure una mica més del compte va començar a dir: i quina feina que tinc! 3 El pare de Ramon Serrano i Garsavall vivia a Fondarella i un dia que va anar de tabola amb els companys va beure de massa i quan l'acompanyaven a casa deia: i quina feina que us dono!

Lliró, cal. Un repadrí de la casa quan passava pel carrer i sentia que darrere la porta d'una casa passaven farina pel sedàs per a pastar, tenia per costum trucar a la porta i dir: noia!, faràs una coca amb lliró!

Lluent, lo. Un senyor que es va casar a les Borges tenia per costum dir "lluient".

Miquetes, cal. Un senyor quan de petit jugaven a bitlles sempre deia: ai, per una miqueta! o, una miqueta més i...!

Míteles, lo. Un dilluns de Pasqua en què una colla d'amics i amigues anaven a menjar la mona, en faltaven dues que feia estona que esperaven, i, en veure-les arribar, un de la colla va dir: Mi-te-les!

Nepra, cal. Un avantpassat quan era petit en lloc de dir nespra deia nepra.

Not, cal. Un avantpassat, quan era petit i jugaven a soldats, feia el paper d'un capità que hi havia a les Borges i que tenia fama de dolent, per això li deien capitanot, i d'aquí va venir Not.

Nunares, lo. Era un senyor que cantava una cançó, la lletra de la qual deia: "tengo dos lunares" i ell deia "nunares".

Patacó, cal. Un repadrí era molt bon jugador de patacons.

Pau Cabré, cal. Un avantpassat de la casa, de nom Pau, no era gaire treballador i es va començar a dir que tenia la cabra, que tenia la cabra i li va quedar lo Pau Cabré.

Perdut, cal. Un fill de la casa es va perdre i el van buscar durant uns quants dies, a la fi el van trobar dins una cova a la Serreta.

Pessetona, cal. Va néixer perquè l'amo de la casa tenia per costum dir: cal mirar la pessetona, o bé: no tinc cap pessetona.

Pet-i-Caca, lo. De petit en lloc de dir: pipí i caca, deia :pet i caca.

Pim-Pam, ca la. Antigament tenien taverna i quan algú, potser una mica begut, deia alguna cosa inconvenient a la mestressa aquesta contestava tot picant de mans: Pim-pam, al cul me les fots!

Sabarí, la. Quan de petita la feien ballar, sempre deia: sabará sabará!

Safraner, cal. Va fer una safranada, és a dir, es va escapar de casa uns dies.

Sant, cal. Conten que un avantpassat feia de Sant en una representació que es feia per Setmana Santa.

Sinyoretas, cal. Eren dues germanes que feien de pentinadores; quan s'aturaven en algun rotlle de dones sempre deien: hem de marxar perquè hem d'anar a pentinar les sinyoretas del Marquès d'Olivart.

Toca Teca, lo. Era el nom d'un personatge d'una obra de teatre que es va representar a les Borges. A un espectador li va fer tanta gràcia que no parava de repetir-lo i li va quedar a ell de malnom.

Tonelada, lo. Tenia per costum dir: d'això o d'allò almenys n'hi ha una tonelada.

Trenca, cal. És la reducció de Trencacloques, pseudònim amb què signava, a la revista "Avenç" dels Republicans, un senyor que feia la crítica de la gent asseguda al filferro del Terrall.

Txarleston, la. Va ser de les primeres del poble que va aprendre a ballar aquest ball.

Txipau, cal. Hi ha dues versions. 1. Un avantpassat de la casa, de petit, quan demanava una cosa deia "txi pau" per "si us plau". 2. Era xafallós i en lloc de dir "si us plau" deia "txi pau".

Txitxo, lo. De petit cantava una cançó del Gila que llavors estava més o menys de moda, i enmig deia "txitxo" sense que ningú sàpiga per què.

Txutxo, cal. Un padrí de la casa quan s'enfadava en lloc de dir un renech deia "me cago'n txutxo" i va quedar com a renom de la casa.

Vago, cal. Un avantpassat, en la representació dels pastorets, feia de "vago".

Valent, cal / lo. Quan anava a escola era el que saltava més alt al "cavall fort", per això el feien saltar l'últim i li deien valent.

Vint-i-dos, cal. Hi ha dues versions. 1. Una colla d'amics tots jovenets, van anar a plegar caragols; l'un en va trobar 3, l'altre 4, i n'hi va haver un que en va trobar 22.- 2. L'avi o el besavi dels actuals portadors quan anava a plegar caragols només en trobava 22.

5.- Característiques físiques:

Agambis / Gambis, cal. Hom diu que una repadrina era molt alta i deien que semblava una gamba o que tenia bona gamba o que semblava un gambirot. Actualment defensen que és Agambis i no Gambis.

Calbo, cal. Un fill de la casa va perdre els cabells de molt jove. La seva mare deia: "ai, quin calbo tenim!"

Cap de Ruc. Era el nom que donaven a un senyor perquè tenia un cap molt gros.

Feixuc, cal. Conten que l'avi dels actuals portadors del renom era tan feixuc que no va saber mai pujar a la somera.

Gordo, cal. El padrí dels actuals portadors del renom va anar a fer la guerra dels carlistes cap a Castelló i es va engreixar tant que, en tornar, li digueren lo Gordo.

Gotllo, cal. Una padrina de la casa caminava com una guatlla.

Guertxet d'Aubesa, lo. El pare o l'avi era guerxo i provenia de la localitat d'Albesa.

Manqueta, la. De petita, va caure al foc i es va cremar la meitat de la cara i una mà.

Negra, ca la. Un avantpassat va anar a Cuba i en va tornar casat amb una negra.

Negrita, l a. Té la pell molt bruna i el cabell molt arrissat. L'àlies se'l va posar ella mateixa en signar així les cartes que dirigia a un espai radiofònic.

Not del Coixo, cal. Era de cal Not i treballant de paleta va caure d'una bastida i li van haver d'amputar una cama, a partir de llavors li van dir lo Not del Coixo.

Ojos Lindos, l'. L'esposa d'un funcionari castellà aplicà aquest motiu a un senyor de les Borges que té els ulls molt grossos.

Penya, cal. Un avantpassat era alt i gros com una penya.

Pequenya, la. Dona castellana d'estatura molt petita.

Platots, cal. Era un senyor alt i molt robust que s'assemblava a un militar que hi havia a les Borges i a qui els soldats deien Platots.

Pollet, lo. De petit era molt menut i semblava que no creixia, li van començar a dir que semblava un pollet i Pollet es va quedar.

Poques dents, lo. Li van trencar les dents d'un cop de maceta.

Portell, cal. Un avantpassat, quan es feia la casa, va caure i va topar amb una pedra de tal manera que es va trencar les dues dents del davant i li hi va quedar un portell.

Sabateret, cal. Vers el 1880 es va instal·lar a les Borges un sabater de Cervià i com que era molt petit li deien lo sabateret.

Sopetes, la. Es tracta d'una senyora que en parlar té dificultat per a pronunciar la "s".

Txulo'l Bot, lo. Quan sortia el fill de casa la mare deia a les veïnes; Mireu que xulo que està el meu fill.

Venus de Bronze, la. Fou donat a una senyora perquè a l'època que es projectava la pel·lícula del mateix títol, tenia una figura semblant a la de la protagonista del film.

6.- El vestit i altres coses:

Bep Pipa, lo. Era un pastor, de nom Josep, que sempre duia la pipa a la boca i una boina. També era conegut com, lo Pipa, i lo Boineta.

Calcilla, cal. El repadrí de la casa va ser l'últim del poble a treure's la calcilla.

Finolis, lo. Motiu que posaren els amics a un senyor que sempre anava molt ben vestit, amb mocador a la butxaca, com si fos Festa Major.

Mija Armilla, cal. Hi ha dues explicacions 1. Era un senyor que feia una funció on sortia amb mitja armilla. 2. Portava l'armilla posada per un sol braç.

Monja, ca la. Hi havia a la casa una dona velleta que sempre anava amb el mocador al cap i semblava una monja.

Parrac, cal. Un avantpassat anava sempre molt esparcat.

Solispass/ San del Solispass, cal. El rector va fer comprar un solispàs (salpasser) a un avantpassat que feia d'escolà.

Talonets, lo. Es va posar unes tapes de més als talons de les sabates per tal de semblar més alt.

Txalat, cal. Era un noi que s'arreglava sempre molt, més del corrent a l'època, i van començar a dir: aquest xicot està xalat.

7.- Designació mitjançant figures:

Burtxa, cal. El padrí dels actuals portadors era un burxeta que sempre molestava.

Fluix, lo. Malnom donat pels companys de treball a un senyor que no tenia prou força per alçar un bidó d'oli.

Jan, cal. Era tan bo que una vegada treballant va trobar una tenalla plena de monedes d'or i ho va dir tot seguit a l'amo. Aquest, admirat, no parava de dir: quin bon jan hem agafat!

Jesús de la Passió, lo. Feia de Jesús a la Passió que es va representar durant uns anys a les Borges.

Jimilràpido, lo. Era molt lent a fer les coses.

Muda, la. Era una senyora molt parladora.

Murillo, lo. És diu a un senyor aficionat a pintar quadres.

Perdiu, la. És originari de Tarrès. Diuen que quan encara vestien amb calça curta, hi havia un home de la família que tenia les cames tan primes que van començar a dir-li que semblava una perdiu.

Sastrecillo Valient, lo. És sastre i molt afeccionat a contar anècdotes en les quals sempre guanya.

Txiringa, lo. Era el practicant del poble.

Vanatxec, lo. Uns alumnes deien així al seu professor per la semblança amb el protagonista d'una sèrie de T.V. que duia aquest nom.

Vinagreta, lo. Era un senyor que no estava mai content.

8.- Renoms procedents de noms de pila o de cognoms:

Aixalà, ca l'. Cognom. Ha passat a ser nom de casa en obrir la botiga nova i posar un rètol lluminós amb el cognom. Abans era cal Tupins i cal Vint-i-dos.

Ancarna, P. Es diu “Encarnación” i és coneguda de tothom perquè té 13 fills i el marit malalt.

Angelillo, P. Era un senyor que es deia Ángel Lillo.

Aníssia, ca P. Una repadrina es deia Anísia.

Badia, cal. Cognom. Té el seu origen al segle XVIII en establir-se a les Borges un pagès de Miralcamp.

Benjamin del Vanguard, lo. Un senyor de nom Benjamí era representant de la casa Vanguard.

Bruna, ca la. Renom del S.XVIII procedent del nom de pila Bruno. Els actuals portadors es diuen Llaguna igual com el que va donar origen al renom:

Buligari?l Txatxa, lo. Es deia Olegari i era de cal Txatxa.

Caraldo?l Ceba, lo. Es deia “Gerardo” i era de cal Ceba.

Carlos Internacional, lo. Conegut així per la seva simpatia per les senyores.

Coloma, ca la. Nom de pila del S.XVIII

Cornet, cal. Cognom de les Borges del segle XV.

Cuquín, cal. L’avi de l’actual portador era de la Vall de l’Ou, i li deien Cuquín, perquè allí diuen així a tots els Joaquims.

Don, cal. Es deia Odon

Fidel, cal. És una dolceria l’amo de la qual es deia Fidel.

Finet, lo. Es diu Serafí, però li agrada que li diguin Finet.

Iris, P. El pare no era creient i li va posar Iris. Més tard el nom oficial va ser Josep.

Jacinto, cal. Era una botiga de robes. L’amo era de cal Txolladó i es deia Jacinto. Els més grans en deien cal Txolladó i els més joves o forasters cal Jacinto. Ara la botiga és del fill i se’n diu “Novetats Valero”; els grans segueixen dient-li cal Jacinto, tot i que el propietari es diu Josep, i els joves i forasters cal Valero.

Jepo, cal. Va néixer en casar-se el fill segon de ca l’Alzinet, que es deia Josep.

Jose?l Nano, lo. Era un foraster castellà que es va casar a cal Nano.

Juanet del Toni, cal. El padrí de l’actual portador es deia Joan i era de cal Toni.

Jusep/Bep de la Capella, lo. Es diu Josep i abans vivia a La Capella. El seu pare va ser conegut com “lo Peret de la Capella”

Lacaseta. Quan hi havia l’Orfeó Borgenc, hi anaven a cantar tres germans: Maria, Joan i Antoni Falcó i Lacasa; el director de l’Orfeó, per tal de distingir els dos nois, al més petit, l’Antoni, li deia Lacaseta.

Lolita?l Fesol, la. És una filla de cal Fesol; era de la Sección Femenina i com que ho feien tot en castellà, un oncle del seu marit li deia “Señorita Habichuela”.

Loreto, cal. S’originà en establir-se a les Borges la mare dels actuals portadors del renom, que es deia Loreto i era de Vimbodí.

Maigí, cal. Hi havia un forn de pa dels pagesos i el forner es deia Magí.

Maria de les Trenes, la. La portadora d’aquest motiu duia unes trenes llargues fins a la cintura.

Maria Juneda, la. Un avantpassat es va casar amb una noia de Juneda que es deia Maria.

Maria la Caseta, la. Era de Puiggròs i vivia a les Borges en una casa que era la meitat d’un pati, per això li deien la Maria la Caseta.

Martí de la UTECO, lo Sr. Un senyor de nom Martí va ser molts anys l’encarregat de la UTECO (Unió Territorial de Cooperatives).